

Helge Årsheim

Ingvill Thorson Plesner:
Religionspolitikk
Oslo: Universitetsforlaget 2016

I *Religionspolitikk* tar Ingvill Thorson Plesner til orde for en åpen og menneske-rettighetsbasert sekularisme som et grunnleggende prinsipp for en helhetlig religions- og livssynspolitikk. En slik sekularisme fastholder det prinsipielle skillet mellom kirke og stat, tar utgangspunkt i en grunnleggende respekt for tros- og livssynsfrihetens ulike dimensjoner (s. 78) og vektlegger samtidig sikringen av andre grunnleggende rettigheter gjennom balanserte avveininger (s. 209). Bokens umiddelbare kontekst er todelt og knytter dels an til spørsmålene som aktiveres av det pågående arbeidet med en ny stortingsmelding på feltet, og dels til et ønske om å formidle noe av det forfatteren har arbeidet med i egen forskning siden 2003, blant annet i undervisningsøyemed. Boken er med andre ord rettet inn mot et bredt publikum og er ført i et lettlest, åpent og spørrende språk der leseren tas med inn i en lang rekke prinsipielle avveininger slik disse arter seg fra mange forskjellige perspektiver.

Bokens åtte kapitler spenner opp et bredt lerret for bakgrunnen for og alternativer til prinsippet om en åpen og menneskerettighetsbasert sekularisme: hvor dette prinsippet kommer fra, hva det inneholder, og på hvilke måter det får betydning for de avveiningene politikere og byråkrater må foreta i lovgivningsarbeidet på feltet. Leseren får presentert religions- og livssyns politikkenes fem nivåer (s. 58–60), fem religionspolitiske modeller (s. 61–70), tre religionspolitiske dilemmaer (s. 72–76) og to religionspolitiske prinsipper (sekularisme og nøytralitet), som hver kan deles inn i henholdsvis to og fire ulike former (s. 76–84).

Et sentralt grep i boken er et tilbakevendende fokus på at utformingen av en helhetlig politikk på feltet fordrer utviklingen av et tverrfaglig begrepsapparat (s. 9, 16, 109–47) som ikke begrenser seg til juridiske og menneskerettslige spørsmål, men også må ta med filosofiske, samfunnsvitenskapelige og teologiske/religionsvitenskapelige innfallsvinkler til problemstillingen. Dette grepet gjør boken til et kjærkomment bidrag til en bredere anlagt samtale om reguleringer på et felt som så langt ikke har vært preget av fler- eller tverrfaglig samhandling. Å vurdere religionspolitiske spørsmål innenfor en videre, flerfaglig horisont enn den stats- og rettsvitenskapene så langt har vært i stand til å tilby, er også i tråd med tendensen internasjonalt, der et økende antall forskere fra

ulike disipliner har fattet interesse for relasjonene mellom statsmakten og religion, tro og livssyn i bred forstand.

På dette punktet kunne boken med fordel hentet inn perspektiver fra den internasjonale debatten på feltet – eksempelvis ville drøftelsen av det mye omdiskuterte begrepet «sekularisme» (s. 76–78) vært tjent med en bredere gjennomgang av den til dels konfliktfylte debatten om begreps innhold, forhistorie og anvendelighet. Tilsvarende kunne religionsvitenskapens kanskje mest omfattende og betente debatt, knyttet til religionsbegreps anvendelighet som analytisk kategori, vært tatt inn i diskusjonen av religionsvitenskapelige perspektiver, som i boken er avgrenset til en vektlegging av tolkningsmangfoldet internt i ulike religiøse tradisjoner (s. 142–43). Religionsbegreps innhold og anvendelighet er heller ikke drøftet noe videre i bokens mer overordnede rammeverk, hvor forfatteren presiserer at hun holder seg til «en relativt åpen og vid definisjon», som i grove trekk samsvarer med begrepsbruken i de internasjonale menneskerettighetsavtalene Norge har sluttet seg til, altså at vi på tros- og livssynspolitikken område har å gjøre med vernet av overbevisninger av en oppriktighet og dybde som overstiger mer alminnelige preferanser (s. 26).

En slik åpen og vid definisjon samsvarer godt med perspektiver i den sentrale litteraturen innenfor menneskerettighetsforskningen, der religionsbegreps åpenhet er et tilbakevendende tema, men spissformulerer også utfordringene med å skulle utforme en helhetlig politikk på et område hvis sentrale reguleringsobjekt kjennetegnes ved at det hverken kan eller bør la seg skarpt avgrense. Forfatteren understreker da også at det i de fleste religionspolitiske dilemmaene som behandles i boken, vil finnes argumenter både for og imot betente spørsmål som detaljregulering av bekledning, unntaksbestemmelser for trossamfunn og håndteringen av ulike former for religiøs ekstremisme. På denne måten speiler flere av bokens drøftelser de parallelle avveiningene i Stålsett-utvalgets utredning (NOU 2013:1), der en lang rekke vanskelige, prinsipielle vurderinger resulterte i et betydelig antall dissenser internt i utvalget, noe som har gjort den politiske betydningen og anvendeligheten av utredningen usikker.

Det er vanskelig å være uenig i at religionspolitikken, som alle andre politikkområder, bør være gjenstand for «visse gjennomtenkte prinsipper og avveininger mellom grunnleggende hensyn» (s. 208). For å sikre en helhetlig tilnærming til disse prinsippene og avveiningene i religions- og livssynspolitikken tar forfatteren til orde for at ett departement skal ha et overordnet ansvar for «samordning og kommunikasjon mellom de mange sektorene og etatene som har ansvar for ulike deler av politikken» (s. 210). Et slikt samordnende overoppsyn er ikke ukjent i departementssammenheng – eksempelvis har de fleste departementene en viss kontaktflate mot utenriks-, finans- og forskningspolitikken, mens den overordnede samordningen av disse spørsmålene tilligger Utenriksdepartementet, Finansdepartementet og Kunnskapsdepartementet.

I spørsmålet om man skal gå i samme retning på religions- og livssynspolitikken, blir det imidlertid også avgjørende å veie ulike hensyn mot hverandre. De mange politiske, rettslige og etiske dilemmaene og det store antallet tilgjengelige analytiske verktøy som skisseres opp i *Religionspolitikk*, kan på den ene siden tale for at politiske avveininger knyttet til dette feltet er for kompliserte til å overlates til den enkelte offentlige etat. Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementets slette håndtering av

Humanistskolens søknad om godkjenning etter friskolelovens § 2-1 (annet ledd, bokstav a) som en skole med «religiøs» grunnlag, som ble avslått helt til Justisdepartementets lovavdeling ble koblet inn, kan tale for et slikt syn.

På den andre siden er risikoen ved en slik samordning at spørsmål knyttet til religions- og livssynspolitikken, som i mange tilfeller kan ha liten forbindelse til hverandre, sentraliseres og byråkratiseres unødige ved at et tilleggsorgan skal ha ansvaret for å følge med på og samordne aktiviteten i alle de underliggende etatene som håndterer spørsmål av religions- og livssynspolitisk karakter. Eksempelvis er det vanskelig å se for seg på hvilken måte et slikt samordnende organ skal kunne utgjøre noen vesensforskjell i avveiningene knyttet til barnehijab eller kors på asylmottak, som var blant spørsmålene som lå til grunn for Representantforslag 25 S (2015–2016), som foranlediget det pågående arbeidet med utformingen av en helhetlig politikk på området. Som boken fremhever, håndteres religions- og livssynsspørsmål i dag av et stort antall ulike offentlige etater, og det er ikke åpenbart hvorvidt en koordinert, samordnende enhet vil kunne bedre denne håndteringen. I likhet med de øvrige dilemmaene på feltet er det med andre ord passende nok heller ikke uten videre åpenbart hvilken organisatorisk løsning som vil være mest hensiktsmessig for den videre utmeislingen av norsk religions- og livssynspolitikk.

Sett under ett gir *Religionspolitikk* både en nyttig innføring i noen av de viktigste dilemmaene vi står overfor på tros- og livssynsfeltet, et bredt antall analytiske verktøy for å drøfte disse dilemmaene og en tydelig utfordring til byråkratene og politikerne som er satt til å bygge grunnmuren for norsk religions- og livssynspolitikk de kommende årene.